ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ พลวัตของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า :
กรณีศึกษาหมู่บ้านป่าชุมชนในจังหวัดลำพูน
ชื่อผู้เขียน นายพฤกษ์ เถาถวิล
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
อาจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ ประธานกรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร. ยศ สันตสมบัติ กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จามะรี เชียงทอง กรรมการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาทางมานุษยวิทยา ในเรื่อง "พลวัตของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า" ในชุมชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับป่า ซึ่งอยู่ภายใต้การขยายอำนาจควบคุมและจัดการทรัพยากรและการพัฒนาของรัฐ เพื่อทำความเข้าใจ เงื่อนไขของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า ลักษณะของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า รวมทั้งศักยภาพและเงื่อนไขในการปรับตัวของชุมชน โดยใช้กรอบความคิดที่เรียกว่า "ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชนในการจัดการทรัพยากร"

การศึกษาพบว่า ในชุมชนมีกลุ่มชาวบ้านที่มีความแตกต่างหลากหลายดำรงอยู่ร่วมกันโดยพื้นฐาน ในชุมชนมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและมีกระบวนการจัดการความขัดแย้งในปัญหาต่างๆ ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อชุมชนได้สัมพันธ์กับรัฐ ซึ่งขยายอำนาจการจัดการทรัพยากรมาสู่ท้องถิ่น พร้อมกับกระบวนการพัฒนาชนบท ทำให้เกิดหลักการจัดการทรัพยาร และวิถีการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองการผลิตในระบบตลาด ซึ่งแตกต่างกับการจัดการทรัพยากรของชุมชน และการใช้ทรัพยากรเพื่อยังชีพแบบดั้งเดิม จึงทำให้เกิดความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่าในชุมชนสูงขึ้น และความขัดแย้งได้ทวีสูงขึ้นอีกเป็นอย่างมาก ในยุคของการแย่งชิงทรัพยากรในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เมื่อรัฐได้ใช้อำนาจการจัดการทรัพยากรอย่างเข้มงวดมากขึ้น และการพัฒนาชนบทได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตในชุมชนสูงขึ้น

พลวัตของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า เกิดขึ้นจากกลุ่มชาวบ้านที่มีความแตกต่างหลากหลายที่ต้องการช่วงชิงอำนาจควบคุมการเข้าถึงทรัพยากร (control of access) กล่าวคือ ภายใต้กระแสการค้าที่ดินซึ่งขยายตัวสู่ชุมชน ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งคือ "กลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น" ซึ่งเป็นกลุ่มอุปถัมภ์ในหมู่บ้าน ที่เชื่อมโยงกับกลุ่มอิทธิพลระดับเหนือหมู่บ้าน ได้ร่วมกันเป็นนายหน้าชักชวนให้ชาวบ้านขายพื้นที่ป่า โดยสร้างความชอบธรรมจากการอ้าง "ความเป็นเจ้าของ" พื้นที่ป่า ตามหลักกรรมสิทธิ์เอกชน ในขณะที่ "กลุ่มอำนาจชุมชน" ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการปกป้องทรัพยากรไว้เพื่อการยังชีพ และมีผู้นำ

ที่ต้องการช่วงชิงอำนาจในชุมชนจากผู้นำฝ่ายตรงกันข้าม ได้รวมตัวกันขัดขวางโดยการอ้างสิทธิการจัดการทรัพยากรของส่วนรวม ภายใต้หลักจารีตประเพณีของชุมชน พร้อมกับแปรอำนาจตามจารีตประเพณี ให้เป็นอำนาจที่มีลักษณะเป็นทางการสูงขึ้น โดยการก่อตั้งป่าชุมชน

ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อชุมชนเผชิญกับการใช้อำนาจของรัฐเพื่อควบคุมทรัพยากรอย่างเข้มงวดมากขึ้น กลุ่มอำนาจทั้งสองฝ่ายได้หันมาร่วมกันปกป้องสิทธิการจัดการป่าของชุมชน โดยในขณะที่รัฐได้นิยามตนเป็นอนุรักษ์ป่า พร้อมกับสร้างภาพให้แก่ชาวบ้านเป็นผู้ทำลายป่า เพื่อสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจควบคุมป่าอย่างเข้มงวดมากขึ้น ชาวบ้านในชุมชนก็ได้ช่วงชิงนิยามตนเป็นผู้อนุรักษ์ และพิสูจน์ให้เห็นศักยภาพในการอนุรักษ์ป่า โดยการสร้างสรรค์กิจกรรมและปรับปรุงการจัดการป่าชุมชนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น พร้อมกับเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิการจัดการป่าชุมชนตามกฎหมาย เพื่อให้มีความชอบธรรมโดยเป็นการจัดการที่มีลักษณะเป็นทางการสูงขึ้นอีก แต่ภายใต้การร่วมมือกันคัดค้านอำนาจจากภายนอกนี้ ภายใต้ความผันผวนของนโยบายรัฐในการจัดการทรัพยากร และการขยายตัวของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเชิงพาณิชย์ ได้เกิดความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์จากการใช้พื้นที่ป่า ในลักษณะความขัดแย้งทางชนชั้น ระหว่างกลุ่มคนฐานะร่ำรวยกับยากจน มีการโต้แย้งกันในเรื่องทิศทางการพัฒนาของชุมชน กับการอนุรักษ์ เพื่อโน้มน้าวให้กรรมการป่าชุมชนปรับนโยบายป่าชุมชนให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน

ท่ามกลางพลวัตของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า ได้พบว่าในชุมชนได้เกิดกระบวนการจัดการความขัดแย้ง โดยความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่าที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้เป็นเสมือนแรงผลักดันให้ชาวบ้านกลุ่มต่างๆเข้าปะทะ ต่อรอง เรียนรู้เรื่องอำนาจ และการสร้างอำนาจขึ้นใหม่ ซึ่งนำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมชนิดใหม่ เพื่อแก้ปัญหาต่างๆในชุมชนที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ในการจัดการความขัดแย้งนี้ ยังพบว่าเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญมากขึ้นกับ “การมีส่วนร่วม” ในการแก้ไขปัญหาของผู้ได้รับผลกระทบ จึงนับว่าการจัดการความขัดแย้งได้นำมาซึ่งเงื่อนไขอันดี สำหรับชาวบ้านยากจน หรือกลุ่มคนชายขอบที่เคยถูกปิดกั้นสิทธิและความคิดเห็น ให้คนกลุ่มนี้ได้มีตัวตนและมีปากเสียงเพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ของพวกเขาได้มากขึ้น.

Thesis Title The Dynamics of Conflicting Access to Forest Land : A Study of Community Forest in Lamphun Province

Author Pruek Taotawin

Master of Arts Social Development

Examining Committee :

Lecturer Dr. Anan Ganjanapan — Chairman

Professor Dr. Yos Santasombat — Member

Assistant Prof. Dr. Jamaree Chiengthong — Member

Abstract

This thesis is an anthropological study on the dynamics of conflicting access to forest land in the context of the state intervention to control over resources in local areas through the development process. The concept of power relations is used as a theoretical framework in order to study the conditions of conflicting access to forest land, its characteristic, and capability of the community to cope with it.

The study has found that the conflicting access to forest land is a result of the extension of state power to control over and manage to natural resources in local areas. The process of rural development brings about 2 modes of ownership existing within community; the first one is a private property, of which natural resources is controlled by state and private agency for commercial purpose, another one is a communal property, of which natural resources is controlled by customary rules for survival. The conflict between the state and local community occurs due to the state has excluded traditional rights from accessibility to forest.

The dynamics of conflicting access to forest land is a result of competing of varied social groups to control of access in changing situations. In the context of commoditization of land tenure, the *"Local-powers group"*, who is a collective of clientship and close to capitalists outside, tries to commodify forest land. The *"Community-powers group"* , who is a collective of the poor whose their life depending on healthy forest, insists to preserve forest land as a communal property by establishing a community forest.

Since the state declared a conservation policy to lend itself a legitimacy to intensively control over forest land, local people who have been marginalized cooperated to compete to state power.

They created conservation activities to signify their conservationist status in order to show their capability to control over and manage to resources and to ask for the state to approve the draft of community forest law for a new law.

The dynamics of conflicting access to forest land is also a result of competing between the rich and the poor within community to make a legitimacy to control of access. The conflict which has occurred continuously in changing situations becomes a force to push the community to learn more about its problems and capacity. The community response to conflicts can be seen as a re-construction of community powers to cope with powers from outside. It makes a space for the poor and marginalized to participate and negotiate in order to seeking for solutions on which their interest could be seen in the new regulation.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University